

Asia: VN/35662/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi hyödyllisyysmallioikeuslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

IPR University Center kiittää pyynnöstä lausua asiasta.

1. HE-luonnoksessa esitettyjä muutoksia koskevat huomiot

HE-luonnoksessa esitetyt muutokset, joilla yhdenmukaistetaan hyödyllisyysmalleja koskevia vaatimuksia patentteja koskeviin, ovat sisällöllisesti perusteltuja ja selkiyttävät hyödyllisyysmallilakia ja sen soveltamista. Tämä koskee niin luonnollisen henkilön edellyttämistä keksijänä (1 § 1 mom), suojattavaa ainesta koskevia poikkeuksia (1 § 3 mom) sekä keksinnöllisyyden arviointia (2 §).

Esitetty kohta, jonka mukaan hyödyllisyysmallioikeuden antama suoja ei kattaisi ”sellaisen hyödyllisyysmallioikeudella suojatun tuotteen valmistamista Suomessa, joka saatetaan vaihdantaa Suomen ulkopuolisilla markkinoilla” ei kuitenkaan olisi linjassa patenttilain kanssa vaan poikkeaisi siitä merkittävällä tavalla. Poikkeusta hyödyllisyysmallioikeussuojaan perustellaan HE-luonnoksessa seuraavasti: ”Ehdotuksen tavoitteena on turvata suomalaisten vientiyritysten investointi- ja kilpailukykyä tilanteessa, jossa ulkomailla toimivat yritykset voisivat suomalaisen hyödyllisyysmallijärjestelmän avulla häiritä vientituotteiden valmistamista Suomessa, mutta suomalaisilla vientiyrityksillä ei olisi käytössään vastaavaa keinoa ulkomailla, koska Suomessa rekisteröity hyödyllisyysmalli on voimassa vain Suomessa. Ehdotettu poikkeus koskisi ainoastaan Suomen ulkopuolelle vietävien tuotteiden valmistamista Suomessa.”

Kiinnitämme huomiota siihen, että ehdotetun poikkeuksen rajat jättävät epävarmaksi sen, tavoitettaisiinko sillä edellä mainittuja tavoitteita. Ensinnäkin valmistettavien tuotteiden vientitarkoituksen varmistamiseen liittyy määrittelyongelmia ja käytännön haasteita: soveltuisiko poikkeus valmistukseen pelkän yleisen, tulevaisuuden vientiaikomuksen perusteella vai ainoastaan tietyn nimenomaisesti vientiin valmistetun tuotekappaleen valmistukseen. Yksittäisen tuotteen osalta ei välttämättä ole määriteltävissä, onko kyseinen tuote valmistettu vientiä varten.

Lisäsuojatodistuksia koskevan vientipoikkeuksen kaltaiset järjestelyt toisaalta vaikuttavat ylimoitetuilta hyödyllisyysmallien osalta.

Toiseksi poikkeuksen rajaaminen valmistukseen merkitsisi sitä, että muu yksinoikeuksien piiriin kuuluva toiminta voisi edelleen loukata hyödyllisyysmallioikeutta. Esimerkiksi tuotteiden varastoiminen valmistamisen jälkeen voisi merkitä sitä, että kyseisten tuotteiden hallussapitoon (myös hyödyllisyysmallin haltijan yksinoikeuksien piirissä 3 §:ssä) poikkeus ei soveltuisi. On myös huomattava, että tuotteisiin voi kohdistua muita oikeuksia (esim. hyödyllisyysmallit tai patentit viennin kohdemaissa), joihin poikkeus ei vaikuttaisi.

Hyödyllisyysmallioikeuden haltijan, tuotteita poikkeuksen perusteella valmistavien toimijoiden ja tuotteita ostaneiden asiakkaiden kannalta voi olla epäselvää, ovatko tuotteiden oikeuden sammuneet niin että niitä voidaan myöhemmin tuoda Suomeen tai muihin jäsenvaltioihin, joissa suoja on voimassa. Lähtökohtaisesti oikeudet eivät EUT:n vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sammu, jos tuote on laskettu liikkeelle EU/ETA-alueella muutoin kuin oikeudenhaltijan toimesta tai suostumuksella. Valmistajan ja asiakkaiden kannalta tämä merkitsee loukkausriskiä ja rajoituksia myöhemmälle hyödyntämiselle, mikä heikentää poikkeuksen perusteella valmistettujen tuotteiden houkuttelevuutta. Samalla oikeudenhaltijan näkökulmasta oikeuksien valvominen voi olla käytännössä haastavaa niin, että suoja toteutuisi esimerkiksi takaisin Suomen markkinoille tuotujen tuotteiden osalta.

Näistä syistä ehdotetun poikkeuksen tavoitteiden (viennin mahdollistavan valmistuksen mahdollistaminen) saavuttaminen ei ole ilmeistä, koska sen hyöty vientiyrityksille olisi epävarma ja rajattu. Poikkeuksesta voi aiheutua haittaa oikeudenhaltijoiden (ml. suomalaisten vientiyritysten) kannustimille oikeuksien täytäntöönpanon ja hyödyntämisen vaikeutuessa, tai seurata vääristymiä toimintaan markkinoilla. Koska poikkeus soveltuisi kaikkiin hyödyllisyysmalleihin Suomessa riippumatta siitä, onko niiden haltija tai valmistaja suomalainen yritys vai ei, sen sisältö on laajempi kuin sen tavoitteiden saavuttamiseksi on perusteltua. Ehdotettu poikkeus ei myöskään alaltaan rajautuisi perusteluissa viitattuihin tilanteisiin, joissa kyse olisi hyödyllisyysmallien käytöstä, jolla pyritäisiin "häiritsemään" suomalaisia vientiyrityksiä, eikä ole selvää mitä "häiritsemisellä" HE-luonnoksessa tarkoitetaan ja miten se erotetaan oikeutetusta, tavanomaisesti keksintöjen suojaamisesta, tai missä määrin se on todellinen riski nyt tai tulevaisuudessa.

Lähtökohtaisesti HE-luonnoksessa viitattuun vientiyritysten "häiritsemiseen" tulisi ensisijaisesti puuttua todennettujen ongelmien lähteessä, kuten suojan edellytyksissä, niiden tutkimisen toteutuksessa suojaa myönnettäessä tai täytäntöönpanon edellytyksissä, taikka puuttumalla oikeuksien väärinkäyttöön hyödyllisyysmallilainsäädännön ulkopuolisilla keinoilla. Jos pyrkimyksenä on puuttua suojan edellytykset täyttämättömiin hakemuksiin, ei ehdotettu poikkeus välttämättä ole toimivin ratkaisu. Kansalliset lainsäädäntöratkaisut, joilla pyritään edistämään jäsenvaltion vientiyritysten asemaa EU:n sisämarkkinoilla, tulisi lisäksi arvioida tarkkaan EU-oikeuden näkökulmasta.

Esitetty hyödyllisyysmallilain ilmaisujen muuttaminen sukupuolineutraaliksi on perusteltua ammattimies-ilmaisun osalta. Laajempi lainsäädännön uudistus pysyy kuitenkin tarpeellisena tässä ja useissa säädöksissä käytetyn asiamies-ilmaisun osalta.

2. Hyödyllisyysmallijärjestelmän kehitystä koskevia huomioita

Esityksen nykytilan arvioinnissa todetaan: ”Tekoäly mahdollistaa jatkossa hyödyllisyysmalleja koskevien hakemusten laatimisen nykyistä huomattavasti pienemmillä kustannuksilla, mikä lisää järjestelmän väärinkäytön riskejä erityisesti Suomessa toimivien vientiyritysten osalta, koska Suomessa rekisteröity hyödyllisyysmalli on voimassa vain Suomessa.”

Kuten esityksen perusteluissa todetaan, tilastojen valossa hyödyllisyysmallien kysyntä on kuitenkin jatkanut laskuaan koko 2000-luvun Suomen ohella myös Saksassa ja Tanskassa aina viime vuosiin asti (ks. esim. WIPO:n hyödyllisyysmallitilastot: <https://www3.wipo.int/ipstats/ips-search/utility>). Näin siis siitäkkin huolimatta, että viime vuosina markkinoille on tullut monia generatiivisen tekoälyn sovelluksia ja niiden jatkuva kehitys on erittäin nopeaa. On kuitenkin huomionarvoista, että aivan viime vuosina lasku on kuitenkin tasaantunut ja kääntynyt jopa nousuun Saksassa.

Hyödyllisyysmallihakemusten määrä kasvoi Saksassa 19,3 prosenttia vuodesta 2024 vuoteen 2025 (ks. DPMA:n hyödyllisyysmallitilastot https://www.dpma.de/english/our_office/publications/statistics/utility_models/index.html). Pitkän ajan trendiä ei kuitenkaan voi vielä arvioida näin lyhyestä tarkastelujaksosta.

Hyödyllisyysmallien hakemustilastoja tarkastellessa voi tehdä myös sen historiallisesti merkittävän havainnon, että vuonna 2024 Venäjä nousi Saksan ohi toiselle sijalle hyödyllisyysmallihakemusten vuosittaisessa määrässä Kiinan pitäessä vahvasti kärkipaikkaa (WIPO 2025, 2026).

Hyödyllisyysmallilainsäädäntöä ollaan myös harkitsemassa Kaakkois-Aasian kehittyvillä markkinoilla, kuten Intiassa. Jatkossa olisikin tärkeää seurata tarkasti ja tutkia, mistä kasvu tai merkittävät muutokset hyödyllisyysmallihakemusmäärissä johtuvat ja mikä on tekoälysovellusten merkitys tässä kehityksessä.

Nykyisin on saatavilla kasvavassa määrin tutkimusta hyödyllisyysmallijärjestelmien kehittämisen tueksi (esim. Contreras 2025, Heikkilä 2023, 2025) ja korostamme, että jatkossa patentti- ja hyödyllisyysmallilainsäädännön uudistamisen myötä on tärkeää systemaattisesti tutkia IPR-järjestelmien vaikutuksia tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan.

19.5.2026

IPR University Center

Juha Vesala, Johtaja

Lausunnon ovat laatineet: Juha Vesala (yliopistonlehtori, Turun yliopisto), Jussi Heikkilä (dosentti, LUT), Krista Rantasaari (yliopistonlehtori, UEF).

Kirjallisuutta

Contreras, J.(ed.). (2025). Sub-patent Innovation Rights. In: Sub-Patent Innovation Rights: Utility Models, Petty Patents and Innovation Patents Around the World. Cambridge University Press.

Heikkilä, J. (2023). Key performance indicators for utility model systems. World Patent Information, 74, Article 102222. <https://doi.org/10.1016/j.wpi.2023.102222>

Heikkilä, J. (2025). Key Performance Indicators for Utility Model Systems: An Application to Finland. In: Contreras, J. (ed). Sub-Patent Innovation Rights: Utility Models, Petty Patents and Innovation Patents Around the World. Cambridge University Press, 144-170. <https://doi.org/10.1017/9781009478113.012>

WIPO. (2024). World Intellectual Property Indicators 2024. Geneva: WIPO. DOI: 10.34667/tind.50133

WIPO. (2025). World Intellectual Property Indicators 2025. Geneva: WIPO. DOI: 10.34667/tind.58959

Vesala Juha
IPR University Center